

Валерый Янковіч

Гісторыя Шагоста

Частка 3
КМЕТЫ

Мінск
Колорград
2021

УДК 94(476.7)
ББК 63.3(4Беи)
Я62

Янковіч, В. А.
Я62 Гісторыя Пагоста : Ч. 3. Кметы / Валерый Янковіч. –
Мінск : Колорград, 2021. – 284 с.
ISBN 978-985-596-950-2.

Гісторыя (ад грэчаскага *historia*) – расповед аб мінулым, аб даведаным. Гісторыя – гэта комплекс сацыяльна-гуманітарных навук, якія вывучаюць той ці іншы рэгіён, народ альбо групу народаў. Гісторыя – гэта навука, якая вывучае мінулае чалавецтва ва ўсёй яго канкрэтнасці і разнастайнасці.

Гісторыя вызначае заканамернасці гістарычнага развіцця, што дасягаецца шляхам выяўлення і даследавання фактаў, падзей і працэсаў. Канкрэтны гістарычны матэрыял з’яўляецца асновай гістарычнай навукі, а калі гэты матэрыял адсутнічае, то няма і гісторыі як навукі.

Гісторыя – гэта тое, што было, а не тое, што магло быць, і зусім не тое, што хочацца, каб было.

УДК 94(476.7)
ББК 63.3(4Беи)

ISBN 978-985-596-950-2

© Янковіч В. А., 2021

© Афармленне.

ТАА «Колорград», 2021

Змест

Ад аўтара	4
1. Літва і Летува.....	6
2. Этнічная рэлігія старажытнай Беларусі.....	10
3. Сусветныя рэлігіі	24
3.1 Будызм.....	26
3.2 Хрысціянства.....	42
3.3 Іслам.....	102
4. Кметы	110
4.1. Рэкрутчына	182
4.2. Кірмашы	204
5. Фундуш наадварот, або Рэйдэрскі захоп.....	212
5.1. Сыта, ці Пітны мёд	252
Літаратура.....	266

Ад аўтара

Кметы – гэта назва першых жывёлаводаў і земля-робаў нашага старажытнага Літоўскага Палесся. Назоў “кметы” прысутнічае ў мовах усіх славянскіх народаў і ў той жа час чамусьці паўсюль стаў забыты, а здарма. Кметы з’яўляюцца тым народам, які пакінуў значны след не толькі ў першым польскім статуце караля Казіміра III, але і ў пісьмовых крыніцах старажытнай Беларусі пачатку другога тысячагоддзя.

Кніжка “Кметы” – гэта працяг знаёмства з гісторыяй Пагосчыны, гісторыяй Беларусі; знаёмства з асяроддзем, у якім жылі нашыя продкі больш за трыста гадоў. Менавіта ў такую даўніну дазваляюць заглянуць дакументы Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, па якіх можна скласці радавод для пагосцкіх, барэцкіх, каменскіх і некаторых іншых нашчадкаў тых людзей, што жылі ўвесь гэты час на Пагосчыне.

Пазнаваць імёны сваіх продкаў у кожным пакаленні, пазнаваць імёны іх братоў, сяцёр, а калі пашанцуе, і некаторыя іншыя цікавыя звесткі – гэта вельмі патрэбная рэч для кожнага чалавека. Але для таго, каб больш выразна адчуць і зразумець сваіх продкаў, неабходна бліжэй і як мага дакладней пазнаёміцца з тым часам, у якім яны жылі. Кніжка “Кметы” дапаможа гэта зрабіць.

У кніжцы пераказаны разважанні многіх беларускіх гісторыкаў наконт назоваў *Літва* і *літоўцы*.

Мы, два суседнія роднасныя і братэрскія народы з агульнай гісторыяй, раптам апынуліся перад ўзнікшымі пытаннямі па нашай сумеснай гістарычнай спадчыне, і мы павінны ведаць праўду пра гэта. Усеагульнае веданне гісторыі дае падставы меркаваць, што ў хуткім часе гэтыя пытанні будуць паспяхова для ўсіх нас вырашаны.

Рэлігія ва ўсе часы адыгрывала вельмі важную ролю ў жыцці нашых продкаў. Яна і зараз мае пэўнае значэнне для многіх з нас. Мы павінны ведаць пра гісторыю ўзнікнення трох сусветных рэлігій і пра сапраўдную гісторыю царквы на Пагосчыне. Нашыя продкі ў розныя часы належылі да розных канфесій, але гэта не падзяляла іх, а хутчэй яднала. Таксама аб гэтым кніжка Кметы.

Наша Беларусь ва ўсе часы была аграрнай дзяржавай, і нават цяпер значную частку ў эканоміцы складае сельскагаспадарчая галіна. У якім гістарычным перыядзе нашыя продкі мелі годнае жыццё і найбольш справядлівае размеркаванне вынікаў сваёй нялёгкай працы – аб гэтым у кніжцы Кметы.

Інкарпарацыя нашай сярэднявечнай дзяржавы ВКЛ, то бок паглыннанне Беларусі царскай Расіяй, увергла нашых продкаў не толькі ў рабскі эканамічны прыгнёт, але і ў рэкрутчыну, якая спустошыла ўсе роды Пагосчыны без выключэння. Пра такую гісторыю мы таксама павінны ведаць праўду.

Аб гэтым і аб іншых падзеях на Пагосчыне ў кніжцы “Кметы”.

1. Літва і Лёт҃ва

Літва, літоўцы – пад такой назвай узгадваецца сярэднявечны балцкі этнас у тагачасных пісьмовых крыніцах. Да пачатку XX стагоддзя літоўцамі і ліцвінамі называлі жыхароў гістарычнай Літвы, якая складалася як з усходнеславянскіх, так і балцкіх земляў – Гарадзеншчыны, Наваградчыны, Віленшчыны і заходняй часткі Міншчыны.

Першая вядомая гісторыкам узгадка пра Літву ў пісьмовых крыніцах знойдзена ў так званых *Кведлінбургскіх аналах** XI стагоддзя. Хроніка паведамляе, што ў 1009 годзе актыўны хрысціянскі місіянер святы Бруна прыняў пакутніцкую смерць ад язычнікаў на мяжы Русі з Літвой.

“*Аповесць мінулых часоў*” – першы летапісны твор усходніх славян, створаны ў пачатку XII стагоддзя, называе *Літву* сярод народаў, якія маюць уласную, адрозную ад славян мову.

Літва ўспамінаецца таксама ў некаторых сярэднеўрапейскіх хроніках XII стагоддзя. Менавіта з гэтых часоў тэрмін *Літва* трывала замацоўваецца на

---

*Аналы – так называюцца гістарычныя летапісы, якія складалі ў сабе ўхраналагічным парадку галоўныя падзеі [103, с. 803]. Кведлінбургскія аналы (лац. *Annales Quedlinburgenses*) – сусветная хроніка ад стварэння свету да 1025 года, якая апісвае ў асноўным гісторыю тэрыторый, якія ўваходзілі ў Святую Рымскую імперыю (Нямеччыну) і бліжэйшыя зямель. Аналы складзеныя ў першай палове XI стагоддзя ў жаночым Кведлінбургскім абацтве (каля горада Кведлінбург), па якім яны і атрымалі сваю назву.

старонках усходнеславянскіх летапісаў, што было звязана з узрастаннем ваенна-рабаўнічай актыўнасці *летапісных літоўцаў*. Яны нападаюць на дальніх і бліжніх суседзяў, за выключэннем некаторых роднасных ім плямён (жамойтаў*, прусаў, яцвягаў), а таксама ўсходніх славян, якія засялялі землі будучай Беларусі (Падзвінне, Падняпроўе, Панямонне).

Акрамя ўсходнеславянскіх летапісаў важная інфармацыя па гісторыі і геаграфіі Літвы ўтрымліваецца ў крыжацкіх хроніках XIII–XIV стагоддзяў, а таксама ў актавых матэрыялах тых часоў [46, с. 116–118].

У лакалізацыі пачатковай Літвы назіраецца нязгода гісторыкаў між сабой гэтаксама, як і між археолагамі і гісторыкамі. Між тым, як лічыць А. К. Краўцэвіч, даволі лёгка параўнаць інфармацыю пісьмовых і археалагічных крыніц і прапанаваць лакалізацыю, якая не прырэчыць ні тым, ні другім [46, с. 136].

---

*Жамойць – гэта прыкладна дзве траціны тэрыторыі цяперашняй Рэспублікі Летува – ад берага Балтыйскага мора да Коўна, Трокаў і Вільні. Яна стала неад'емнай часткай ВКЛ толькі праз 12 гадоў пасля разгрому Тэўтонскага ордэна пад Грунвальдам, а ў папярэднія 150 гадоў шмат разоў пераходзіла з рук у рукі. Юрыдычна ўваходжанне Жамойці ў склад ВКЛ адбылося ў 1422 годзе. Каб падкрэсліць сваю адрознасць ад русінаў і ліцвінаў, яны папрасілі ў князя Вітаўта аўтаномных правоў і асобнага дадатку да наймення дзяржавы, якая пачала называцца Вялікім Княствам Літоўскім, Рускім і Жамойцкім. Гэтая дыстанцыя захоўвалася і значна пазней. Нават у XVI стагоддзі ў рэестры дзяржаўнага войска жамойцкія харугвы пералічваліся асобна. Дарэчы, ВКЛ – гэта еўрапейская дзяржава, якая існавала паводле беларускіх гісторыкаў з 1240-х гадоў [78, с. 158].

Паводле беларускага навукоўца, доктара гістарычных навук А. К. Краўцэвіча, тэрыторыя старажытнай гістарычнай Літвы нагадвала форму круга, у сярэдзіне якога размяшчаліся Вільня і Ашмяны, а вакол іх – Свір, таксама возера Свір, Смаргонь, Радунь, Іўе, Воранава, Трокі [46, с. 183].

На працягу другога тысячагоддзя назоў “*Літва*” ў розныя часы меў розны сэнс. Урэшце, ужо ў XX стагоддзі ён набыў чатыры галоўныя значэнні:

1) старажытнае (летапіснае) племя і тэрыторыя, якую яно засяляла;

2) Вялікае Княства Літоўскае;

3) гістарычны рэгіён, які традыцыйна звалі Літвою, пасля таго як Вялікае Княства Літоўскае знікла з палітычнай карты;

4) новая дзяржава (Летува), якая ўзнікла ў 1918 годзе.

На пачатку XX стагоддзя, калі ўжо даўно не існавала Вялікага Княства Літоўскага, заходнія і цэнтральныя беларускія землі ў Расійскай імперыі працягвалі называцца Літваю. Так, напрыклад, Пінскае Палессе называлася Літоўскае Палессе.

Усё кардынальна змянілася пасля Першай сусветнай вайны, калі найменне *Lietuva* афіцыйна ўзяла дзяржава, якая сфармавалася на гістарычнай тэрыторыі Жамойці і прылеглых да яе землях.

Летувісы выступаюць супраць ужывання тэрмінаў “*Летува*” і “*летувіс*” у іншых мовах. Між тым карыстанне гэтай тэрміналогіяй мае ўжо даўнюю традыцыю ў самой Летуве. Да прыкладу, у 1928 го-

дзе для шматлікай супольні расейскіх старавераў, што жылі ў Летувіскай рэспубліцы, на замову ўрадоўцаў быў зроблены пераклад дзяржаўнага гімна, які пачынаўся словамі:

*Летува, отчизна наша, ты земля героев,
И сыны Твои на прошлом всё величье строят.*

Літва ў гістарычным сэнсе – гэта наша беларуская дзяржава, а ліцвінамі або літоўцамі называлі нашых продкаў. Каб пазбегнуць блытаніны паміж сучасным назовам і назовам сярэднявечным, сучасную суседнюю краіну варта менаваць яе саманазовам – *Летува*, яе жыхароў – *летувісамі*, а мову – *летувіскаю* [99, с. 32, 33].

Тым больш што ўсходнеславянскі тэрмін “*Літва*” ў летувіскай мове мае адпаведнік *Lietuva**. Польская назва *Litva*** , відавочна, што з’яўляецца запазычанай ад усходніх славян.

---

*Lietuva вымаўляецца на летувіскай мове *летува*.

**Litva вымаўляецца на польскай мове *літва*.

2. Этнічная рэлігія старажытнай Беларусі

Не кожная еўрапейская краіна захавала столькі легенд, паданняў, звычайў, абрадаў, прымавак, прыказак, песень, як Беларусь. Старажытныя вераванні беларусаў праіснавалі многія тысячагоддзі, і некаторыя з іх дайшлі да нашых дзён.

Архаічны светапогляд прынята абазначаць агульным тэрмінам *язычніцтва*. Гэта тэрмін багаслоўскага паходжання. Узнік ён у асяродку першых носьбітаў хрысціянскай рэлігіі і азначаў дахрысціянскія і нехрысціянскія вераванні, гэта ў асноўным ідалапаклонства або шматбожжа.

Навукоўцы пазбягаюць выкарыстоўваць тэрмін *язычніцтва*. Сёння гэтае царкоўнаславянскае слова ўласна *язычніцтва* ў навуковай літаратуры замяняецца тэрмінам *этнічная рэлігія*.

Для этнічнай рэлігіі старажытных беларусаў характэрна вера ў існаванне духаў, цудадзейную сілу, роднаснасць паміж людзьмі і пэўнымі відамі жывёл, раслін, культ продкаў і іншае. Чалавечы вобраз надаваўся не толькі богствам і духам, але і ўсяму космасу.

У эпоху палеаліту, то бок каля 15 тысяч гадоў назад, узровень інтэлектуальнага жыцця старажытных людзей Беларусі дасягнуў той ступені, калі ўзнікае патрэбнасць у поглядах, якія б давалі ўяўленне пра агульную карціну свету і тлумачылі

